

KOŃCZYĆ (121) *vb impf i może pf*

impf (120), *może pf* (1) *CzechEp* 328 [*praes a. fut*].

-ń- (96), -n- (18).

-o- (23), -ó- (2); -o- : -ó- *Mącz* (9 : 1), *Oczko* (1 : 1).

inf kończyć (32) [*w tym Diar* 26 *może KOŃCZYĆ SIĘ*]. ◇ *praes* 1 *sg* kończę (18) [*w tym: -e* (1)]. ◇ 3 *sg* kończy (19) [*w tym: może fut pf* (1)]. ◇ 1 *pl* kończymy (3). ◇ 3 *pl* kończą (6). ◇ *praet* 2 *sg* m kończyłeś (1). ◇ 3 *sg* m kończył (4). *f* kończyła (3). ◇ 3 *pl* m *pers* kończyli (2). *subst* kończyły (1). ◇ *fut* 1 *sg* m kończyć będę (2). ◇ 1 *pl* m *pers* kończyć będziemy (2) *Diar*, *CzechRozm*, będziemy kończyć (1) *SarnStat*. ◇ *imp* 2 *sg* kończ (2). ◇ 3 *pl* niech kończą (1). ◇ *con* 2 *sg* m byś kończył (1). ◇ 3 *sg* m by kończył (1). ◇ 1 *pl* m *pers* byśmy kończyli (1) *SkarKaz*, by my kończyli (1) *RejPs*. ◇ 3 *pl* m *pers* by kończyli (1). ◇ *con praet* 3 *sg* m by był kończył (1). ◇ *impers praes* kończy się (1) [*Mącz* 436b *może 3 sg praes od KOŃCZYĆ SIĘ*]. ◇ *part praes act* kończąc (17).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

I. O czasie [*w tym: co* (83)] (109) :

1. Z podmiotem osobowym (103) :

A. O czynności lub stanie właśnie trwającym lub jego momencie końcowym: *prowadzić lub doprowadzać do końca; finire Mącz, Calep; consummare, exsequi, patrare, perficere, performare Calep* (99) : W tych słowach dawa nam znać iż przez Kryfthulá wżytko poczynąć ísprawowác y kończyć mamy. *BibRadz* II 59d *marg*; *Finio*, *Kończę/ Konam/ Wypełniam. Mącz* 127d; *Consummo – Odprawuię, koncę. Calep* 250b, 351a [3 r.], 387a, 420b, 763b, 779a, b.

a. O czynności lub stanie trwającym (61) :

aa. *Doprowadzać, zmierzać do końca* (38) :

α. *Wykonywać, realizować; perficere PolAnt, Vulg, Modrz; perfungi Calep* (7) : nad vmowe nyezyechal sye znamy a tey rzeczi nye koncził na czo bil wiłlan od Czefłarza *LibLeg* 11/78; A robotá im idzie bárzo íporo/ y wżytká ísprawá ich ízczeńsí fię im/ y kończą tho z wielką pilnością/ y kofztem. *BibRadz* 3.*Esdr* 6/10 [*idem*] *BudBib* 3. *Esdr* 6/10; *ModrzBaz* 8; *Calep* 780a; *GostGosp* 6; *OrzJan* 85.

β. *Kontynuować coś zaczętego; persequi Modrz; prosequi JanStat* (31) : Potym ná drugim bliłkim Sądzie będzie pytać/ ácz ono íkazanie od kthorego ítroná áppellowálá/ á Appellácyyey íwoiey niekończylá/ niema w íwey mocy zołtác? *GroicPorz* bb4v; *BibRadz* *4v; *CzechRozm* 257 [2 r.]; *Milczenie* potym wczyniwży/ íłufzbę Bożą kończyli *SkarŻyw* 173; *CzechEp* 289; *SarnStat* 535, 807.

kończyć czego a. co (1): [*niewiasta*] po godzin kilku/ świeższą á zdrowízą wyfzedłzy/ nápotym lékarłtwá kóńczyła *Oczko* 12.

W przeciwstawiach: »począc (*a. zacząć*) (4), pochodzić ... kończyć« (5): *BudBibKaw* 3; *Wízákze* iż íe mowić záczeńło: kończyć będę *CzechRozm* 19v, 3; *ArtKanc* A5v; *Consequenter – Stego* pochodząc, *konczac. Calep* 245b.

W charakterystycznych połączeniach: *apelacją kończyć* (2), *dobrodziejstwo, lekarstwa, nabożeństwo (służbę bożą)* (2), *pracą, rozmowy* (2), *sprawę* (4).

Zwroty: »ostatek kończyć« (3): *Ołáték* híłtoriey kończy [*reliqua persequitur*] *Liuius. ModrzBaz* 104; *SkarŻyw* 87; *OrzJan* 121.

»przedsięwzięcie (swoje) kończyć« (2): Za tym cię Pánu Bogu/ iuż oddáię pilnie/ Tylko więc przedsięwzięcie/ chćiey kończyć všilnie. *PaxLiz* D4, C2v.

»rzecz (swą, swoją) kończyć« [szyk zmienny] (5): Kończył przedfię swoię rzecz pan Boiánowfki/ kiedy pan Lubelfki przekáziwfzy mu/ ták powiedział. *GórnDworz* C7v; *CzechRozm* 2, 63v, 149v; *CzechEp* 228.

»[co] zaczęte (a. poczęte), co(kolwiek) się pocznie (a. zacznie) kończyć« [szyk zmienny] (7 : 3): *RejPs* 203v; przeto wolę rzecz zácztęą kończyć *CzechRozm* 149v, 2, 11, 63v; *SkarŻyw* 57; *CzechEp* 228; Redordior – łrzeftaię [!] koncicz czom poczan [!], y zafie zwou [!] poczinam. *Calep* 902b; *GrabowSet* E2, T4v.

Szereg: »kończyć i dokonywać« (1): y przed nimi [będzie wolno] kończyć y dokonywać fwéy áppelláciiey [et coram eisdem prosequi, finire et decidere suam appellationem *JanStat* 1022] *SarnStat* 956.

bb. *Być blisko końca, zbliżać się do końca* (23) : Gdy tę modlitwę kończył/ ieden z rofkazánia Áspáfiufa mieczem gárdło iey przebił. *SkarŻyw* 70.

Zwroty: »dni swoje kończyć« = *umierać* (1): Lecz ia chcę dni swoie Kończyć/ wfáiąc w miłosierdzie twoie. *GrabowSet* H3.

»kończyć rzecz« = *deorare, perorare, orationem concludere* *Mącz, Cn*; *epilogum facere orationis, finem facere orandi a. sermonis, perorare causam a. orationem, terminare orationem* *Cn* (1): Peroro et Deoro, significat orationem concludo, Kończę/ Zamykam rzecz. *Mącz* 270a.

a. *Wykańczać, doskonalić; wyzyskiwać osiągnięty cel; perpolire* *Calep* (2) : zá czym Połowcy kończąc zwycięstwo do Ziem Ruskich około Pereasláwiá wtárgnáfzy/ wfzytki Zamki nád Rzeką Sulą pobráli *StryjKron* 235; *Calep* 788b.

β. *Robić coś w partii końcowej, zwłaszcza mówić, pisać* (15) : Słuchayże dáley co tu Ewányeliftá kończąc Ewányelią thę fwiętą piłác raczy *RejPos* 121; *CzechEp* 409; *LatHar* 544; *WujNT przedm* 27; Przeto kończąc to kazánie/ fłow ná początku záłożonych chćieymy znowu posłuchác/ y onym fię pilnie przypátrzyć. *WysKaz* 47.

kończyć czym (4): K temu iż czás tego krolowánia tákiego iego [Chrystusa] oftátecznym nieprzyaciélem śmiercią [= zwyciężeniem śmierci] kończy *CzechEp* 328; A náwet líft kończy dziękowánim Bogu. *WujNT* 573, 647, 780.

kończyć z kim, z czym (2): *KłósAlg* Fv; Iuż tedy z Moyzełzem mowę swoię kończę. *PowodPr* 85.

W przeciwstawieniu: »poczynać ... kończyć« (1): [licznik i mianowacz] ípołem fię wymawaią od wirzchniey poczynaiąc z tim fłowem kończąc [możliwa też lekcja: sie... kończąc] częłć albo częłci *KłósAlg* Fv.

W charakterystycznych połączeniach: *kończyć dziesiątek* [modlitw], *ewangeliją, kazanie, list* (3), *mowę, przedmowę, słowa*.

Zwroty: »kończyć rzecz swą« [szyk zmienny] (3): *CzechRozm* 30v; A wykłádaiąc im záraz tę rodziéielkę/ onych ku niey ftofuie/ ták rzecz fwą kończąc. *CzechEp* 23, 342.

»kończąc zamykać« (1): A kończąc to wfzytko ták zámyka *RejPosWstaw* 22.

γ. *Umierać, zwłaszcza konać (3)* : *RejPs* 23; Ephrem S. [...] kończąc Pánu Bogu ducha oddał. *SkarŻyw* 119; Ták to ferce wfpániáíé/ [...] Mężnie kończąc/ we wżytkim woýku płáč wzrúfzyło. *GórnTroas* 70.

b. *O momencie końcowym czynności (27)* :

α. *Przestawać, zaniechiwać; doprowadzać do skutku własną czynność; desinere Mącz, Calep; finem imponere Modrz (9)* : *Mącz* 395c; *ModrzBaz* 136; álbo czáfem [woda] ból/ wnątrzé/ y biegunkę wzbudzi/ że by chćiał nabárzief/ kończyć niemoże śiedzenia. *Oczko* 13v; *Calep* 312a; *SkarKaz* 8b [2 r.].

W charakterystycznych połączeniach: kończyć robotę, siedzenie, spis.

Zwrot: »żywot swój kończyć« = umierać (1): Ktorzy záfię w rofkofzy/ tylko domá żyli/ Ci też iáko dobytek/ żywot fwoy kończyli. *HistHel ktv.*

αα. *Rozstrzygać (o sporach i walkach); finire Modrz (2)* :

kończyć przez co (1): Ieśliby krzywdá Amonowi byłá/ Któréy ón przez żaden gwałt/ ni przez żadną zdrádę Nieuczynił. Ani też chce kończyć przez zwádę *ZawJeft* 13.

kończyć czym (1): Y niezdrogiby to/ áby y dziś zwierzchni Pánowie/ ktorzi fię wielkich państw domagáią/ roftyрки fwoie o Kroleńtwá y Powiáty/ pojedynkową bitwą kończyli *ModrzBaz* 63.

β. *Kłaść kres, powodować zaprzestanie cudzej czynności [czym] (1)* : Ná koniec fwary y niezgody/ y práwne niefnałki fpráwiedliwymi wynaláłki kończył. *SkarŻyw* 31.

γ. *Rozstrzygać, uchwalać, postanawiać, wydawać wyrok w jakiejś sprawie; terminare Modrz, JanStat; prosequi JanStat (17)* : około pokoju namowy czynimy radzi i już kończymy. *Diar* 84, 28 [2 r.], 38, 41; *SarnStat* 847.

kończyć czym (1): Wszyscy się na to zgodzili, aby o obronie postronnej było radzono, gdyż tu się egzekucyją kończyć nie może prze to, iż tu wszyckich tych nie masz, z ktorzych by się egzekucyja stać miała *Diar* 26.

kończyć o czym (1): nie widzi się postóm potrzebnó, aby mieli co o obronie kończyć *Diar* 43.

W połączeniach szeregowych (3): Queritur priore patrono causam defendente nunquam perorari potuisse, Skárzy fie że pierwí Procuratorowie nigdy nie mogli yego rzeczy wywieść/ okázáć/ áni końzić. *Mącz* 270b; *ModrzBaz* 92v; *SarnStat* 1115.

W charakterystycznych połączeniach: kończyć granice (2), krzywdy, niefułości.

Zwroty: »kończyć rzecz« [szyk zmienny] (2): *Mącz* 270b; poštánawiamy/ fkázuiemy/ y kończąc rzecz/ to iednánié czynimy [ordinamus et definiendo arbitramur *JanStat* 226]/ między Królem Ie^g M. y Bifkupem przereczonym. *SarnStat* 184.

»skutecznie kończyć« = sine debito terminare *Modrz (1):* *ModrzBaz* 92v cf »sprawę kończyć«.

»sprawę, kauzę kończyć« = causam terminare *Modrz, JanStat [szyk zmienny] (2 : 1):* A niechby iuż ci fędziowie mieli moc fędzić/ fkázowáć/ y fkutecznie kończyć wżytkie fpráwy do nich przychodzące/ bez dálfze^g odzywánia. *ModrzBaz* 92v; *SarnStat* 1118, 1201.

Szeregi: »kończyć i konać« (1): íami Kommiłsarze przedsię gránice kończyć y konać [*prosequi et finire JanStat* 407] będą powinni *SarnStat* 841.

»kończyć a konkludować« (1): nie zdało się im co kończyć a konkludować, ażby mieli to już z a pieczęcią krolewską u siebie spisane. *Diar* 43.

»kończyć i skazować« (1): Tęż wżyfłki fprawy znaczneyfzē/ które przynależą ziemiom przerzeczonym/ zá rádą Rad ziem przerzeczonych/ będziemy kończyć y fıkázować [*causas notabiles dictas ... tractabimus, terminabimus et definiemus JanStat* 903]. *SarnStat* 1118. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*].

W przen (1) : Sądy cię bofkie przedziwnie ćwiczły/ Z twoim niedobrym wżytko to kończyły. *GórnTroas* 14.

B. O czynności o końcu pomyślanym, zaplanowanym; w wyliczaniu i innych czynnościach mających swoje fazy, etapy: obierać punkt końcowy (4) :

a. Przerwywając w określonym miejscu (2) : Ktory [*Stefan siedmigródzki wojewoda*] tego roku ktorego tę náfzē *Kronikę* kończymy 1579. z Krolową Anną [...] fzczeńliwie pánue. *StryjKron* 452.

W przeciwstawieniu: »począnać ... kończyć« (1): Podźmyż też y do śródku/ ktory poczynam od fpraw Apoftolńkich/ á kończę iy w lińciech Páwłowych. *CzechEp* 308.

b. Przyjmując za koniec jeden z krańcowych elementów [na kim] (2) :

W przeciwstawieniach: »kończyć ... począnać« (2): Abowiem gdyby nie iednego narodu obádwá opifówáli á przezć żeby obádwá Iozeffem á nie Máryą zámykáli? Mátheufz ná nim kończąc/ á Lukáfz od nie⁸⁰ poczynáiąc. *CzechRozm* 149v, 153.

2. Z podmiotem nieosobowym: być końcem, stanowić koniec (6) : Rozdział śiodmy tego Ewánielium dzisieyfze kńięgi ták kończá. *BudNT* Hh6v.

W przeciwstawieniu: »kończyć ... począnać« (1): gdyż iuz Nowe láto Stáry rok kończy: Nowy pocżyna *KlonWor* 80.

Fraza: »śmierć kończy« (3): *GliczKsiąż* H3v; *SienLek* 42v; Przedáie ná Gálery; gdzie tylko śmierć fámá Kończy nędze y żywot v frogiego Chámá. *KlonWor* 30.

a. Być tym, co jest po terminie zakończonym (1) : Dla tego więc przydáią/ ábo *Exclufiue* Práwni ludzie: ábo więc pińzą *Inclufiue*. *Exclufiue* kończy rok gdy go pińać pocżną: *Inclufiue* zámyka dobę drugoroczną *KlonWor* 80.

II. O przestrzeni [w tym: co (5)] (9) :

1. Z podmiotem osobowym: ograniczać, zamykać, wyznaczać, ustanawiać granice, kontury, zagradzać; terminare Mącz, Calep; desinere, limitare Mącz (7) : Finitor, Skończiciel/ Wilicziciel/ Też ten który role pomierza y kończy. *Mącz* 127d; *Desinere in orbem dicuntur Elenchi, Końzić w okrąg yáko grufzki álbo yábłká Elenchy/ perły hoc loco intelliguntur. Mącz* 395c, 194a, 450b; *Calep* 1057b.

Zwrot: »kończyć granice« (1): niekończyłś bowiém wáfzá kró: M. gránice morzem Oceánńkim páńftwá fwego *OrzJan* 94.

a. Ostrzyć (1) : Acuo, Kończę/ ołtrzę. *Mącz* 3a.

2. Z podmiotem nieosobowym: stanowić koniec, być na końcu (2) : A thę Hifzpánią gory Pireneyfkie kończá. *BielKron* 278v; Tę wyspę rzeki opáfály z boku/ Morze iá kończy práwie iákby w kroku. *KlonFlis* Hv.

III. O pojęciach: doskonalić, uzupełniać [co] (2) :

Szereg: »kończyć i doskonałym czynić« (1): Bo Pan nie mowi: iefli nie będzie infa: ále iefli nie będzie wietfza ísprawiedliwość: żebyfmy ią wnetrzną y z wiary á łáfki á pomocy Chryftufowej płynącą/ kończyli y dofkonałą czynili. *SkarKaz* 311a.

a. Wnioskować (1) :

Szereg: »kończyć i zamykać« (1): Syllogismus, latine racionatio, computatio, Rządny á rozumny wywód/ nie ktorey rzeczy/ álbo ráchowanie/ dowód á rozbieranie rzeczy z ktorego íe nieco kończy y zamyka. *Mącz* 436b.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (1) :* Enden. Kończyć. Finire. *Calag* 157a.

Synonimy: I.1.A. konać, kontynuować, prowadzić, wypełniać.

Formacje współrdzenne cf KONAĆ.

Cf KOŃCZĄCY, KOŃCZENIE, KOŃCZONY

RS